

Od redaktorek

Codziennosc jest najblizsza i najbardziej znana rzeczywistoscia dla kazdego czlowieka. Jest ona przez wszystkie jednostki bezposrednio przezywana i doswiadczana; wyznacza ja bieg ludzkiego zycia, ogol dzialan i spraw, w ktore jednostka jest zaangazowana – jej zainteresowania, najblizsze otoczenie, spotkania, rozmowy, nauka. Codziennosc towarzyszy czlowiekowi w kazdej chwili i przez cale zycie. Z tego względu staje się podstawa jego istnienia. Jako najblizsze doswiadczenie codziennosc jest przez kazdego czlowieka doskonale znana, a przez to staje się wręcz niezauwazalna, oczywista, zwyczajna.

Wiedza o codziennosci ma szczegolny charakter, jest bowiem wynikiem naszego w niej udzialu. To, co nam najblizsze i najbardziej znane, nie jest nigdy w pelni przez nas wyartykulowane. Tak bardzo oczywiste i naturalne przezywanie codziennosci, wlasnie ze względu na jej bezposredni charakter, powoduje, że informacja o zyciu codziennym i nas samych w nim uczestniczacych bywa nieprzejrzysta, mozna dodac – banalna, niemethodyczna, nieteoretyczna.

Dla kazdego czlowieka problem codziennosci to kwestia jej zrozumienia, wyjasnienia, jak rowniez umiejscowienia siebie w jej kontekscie; to dostrzezenie, co w codziennosci ma dla jednostki znaczenie, jak codziennosc na nia wpływa, w jaki sposob konstytuuje cale jej zycie i tozsamosc. Wyjasnienie, nazwanie i wyrazenie wlasnego doswiadczenia codziennosci, odnalezienie w niej samego siebie, ale tez ksztaltowanie jej, zmienianie, staje się potrzeba oraz wyzwaniem wspolczesnych ludzi. Pomocna w tym zadaniu moze być edukacja w szkole, uczelni wyzszej, realizowana przez instytucje, media, w dzialaniach spolecznych.

Codziennosc jest najblizszym kazdej osobie obszarem rzeczywistosci spolecznej; stanowi ja na przyklad zycie rodzinne, relacje z innymi, wspolnoty, zainteresowania, uczestnictwo w kulturze, styl zycia. Codziennosci poszczegolnych jednostek nie mozna jednak wyodrebnic z szerszej calosci zmiennego swiata spolecznego czy kultury, poniewaz to w niej ow bieg ludzkiego zycia się realizuje i przez nia jest determinowany. Na codziennosc skladaja się rowniez dzialania oraz praktyki spoleczne, kultura, media, instytucje i organizacje, a przede wszystkim szkoła czy miejsce pracy. W nasze naturalne i najblizsze doswiadczenie zawsze wpisuje się aktualny swiat spoleczny – na codziennosci odciskaja

wiec pietno relacje dominacji, formalne i nieformalne srodowiska edukacyjne, aktualne obszary ryzyka, dylematy etyczne. W slad za tym w codziennosci szkoły, rodziny oraz innych srodowisk pojawiają się zarówno pozytywne zmiany, jak i zagrożenia, niepokoje, obawy. W tym kontekście codzienność jest kluczowym polem refleksji, ustalania znaczeń i znajdowania rozwiązań w dyskursie społeczno-edukacyjnym.

Dla nauk społecznych i humanistycznych codzienność staje się problemem i wyzwaniem nie tylko ze względu na potrzebę wypracowania teorii codzienności oraz wyodrębnienie jej elementów, lecz także z uwagi na stworzenie metody dostępu do niej, jej badania, opisu, wyjaśniania. Rzeczywistość społeczna strukturyzująca codzienność ujmowana jest współcześnie głównie w kategoriach językowych. Świat społeczny i jego zależności kształtują się oraz są wyrażane przez język, dyskurs, tekst, praktyki i komunikację, stanowiąc system znaków, sieć znaczeń, symboli. Realność społeczna rozpatrywana jako sieć znaczeń warunkuje i modeluje codzienność oraz nasze rozumienie siebie, a zarazem tworzy szanse zmiany, emancypacyjne okazje podmiotowego uczestnictwa w kreacji znaczeń.

Można przyjąć, że codzienność jest kategorią (nie)obecną, niedostrzeganą, bagatelizowaną czy wręcz pomijaną w edukacji. Dlatego niniejsza wieloautor-ska monografia tematyczna stanowi próbę zwrócenia uwagi na odkrywanie codzienności i jej znaczenie w procesie nauczania i kształtowania jednostki. Autorzy poszczególnych tekstów podjęli się zadania opisanego różnych obszarów rozumienia codzienności, postrzeganej zarówno w kontekście dyskursywnej konfrontacji teorii, jak i codziennej praktyki świata doświadczanego i przeżywanego przez zanurzone w nim podmioty. Do refleksji nad tak szeroko zarysowaną problematyką przystąpiło wielu zaangażowanych w codzienność edukacyjną praktyków i teoretyków edukacji – tych doświadczonych i tych, którzy są na drodze poszukiwań naukowych inspiracji. Prezentowane teksty stanowią wkład własny każdego z autorów do interdyscyplinarnych rozważań wokół problematyki codzienności, jej znaczenia dla jednostki i społeczeństwa.

Część pierwszą, zatytułowaną *Codziennosc w ujęciu interdyscyplinarnym*, otwiera artykuł Anny Frąckowiak podejmujący kwestie codzienności w kontekście uczenia się osób dorosłych oraz czynników i warunków, w jakich ono się odbywa. Autorka podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, co uruchamia proces uczenia się w sytuacjach nieformalnych (życia codziennego), jaką rolę pełni refleksja w doświadczaniu codzienności i w związanym z nią procesie uczenia się. Szczególną uwagę poświęca wyznacznikom sytuacji życia codziennego, które wywołują proces uczenia się i nakłaniają dorosłego do dokonania namysłu nad przeżytymi wydarzeniami. Kolejny tekst – Grażyny Lubowickiej – ukazuje rozumienie codzienności z perspektywy myśli Clifforda Geertza, współczesnego przedstawiciela antropologii kultury. Celem opracowania jest

przedstawienie codzienności jako przejawu kultury czy sfery symbolicznej oraz metody dostępu do codzienności na drodze rozumienia i interpretacji znaków. Z kolei Zbyszko Melosik w swojej narracji koncentruje się na wybranych aspektach funkcjonowania fenomenu społeczno-kulturowego jakim jest Facebook. Osią pierwszej części rozważań autora jest problem stylizowania własnej tożsamości przez grupę użytkowników tego popularnego portalu społecznościowego, co ma przynieść kompensację poczucia niedoboru statusu w realnym życiu. Druga oś dociekań ma zupełnie inną specyfikę. Jej celem jest ukazanie wybranych strategii wyjścia z uzależnienia od Facebooka. Kolejne opracowanie – Iwony Paszendy – ukazuje codzienność jako pole bitwy, której stawką jest ocalenie ludzkiej zdolności do twórczego i krytycznego odnoszenia się do roszczeń i potrzeb związanych z obecnością autorytetu w przestrzeni społecznej. Kształtowanie owych zdolności, jak sugeruje autorka, może odbywać się w ramach nowej subdyscypliny wiedzy – pedagogiki codzienności. Autorka następnego artykułu, Monika Humeniuk, przyglądając się wybranym wątkom filozoficznym, religioznawczym i socjologicznym, czyni namysł nad źródłami i charakterem ludzkiej religijności. Odmienny w swej wymowie jest tekst Bożeny Majerek. Autorka ukazuje codzienne problemy młodych dorosłych wynikające z funkcjonowania na prekarnym rynku pracy. Ujawnia ona, że życie prekariuszy zdominowane jest przez cztery razy „A”: *anger, anomie, anxiety, alienation*. Gniew jest konsekwencją frustracji, spowodowanej niezaspokojeniem istotnych potrzeb. Anomia pochodzi z apatii związanej z poczuciem stałej klęski. Niepokój wynika z balansowania na krawędzi, gdyż jeden błędny wybór może spowodować załamanie się dotychczasowego życia. Alienacja natomiast powstaje z wiedzy, że to, co się czyni, nie służy ani temu, kto w dany sposób postępuje, ani nawet celom, które powszechnie się ceni i szanuje. W efekcie prekariusze doznają braku poczucia tożsamości pracowniczej, zawodowej. Punktem wyjścia rozważań Agnieszki Gromkowskiej–Melosik jest codzienność elitarnych szkół średnich w Szwajcarii, które są symbolem szczególnego rodzaju edukacji – takiej, która przygotowuje młodych ludzi z bardzo bogatych rodzin do życia w środowisku globalnej elity. Refleksje autorki nie prowadzą do optymistycznych wniosków. Fragmentaryczna analiza zasad organizacji nauki i życia w kampusie jednej z takich szkół wskazuje, że szczegółowość i zakres tych przepisów tworzy z placówki luksusową instytucję totalną, która reguluje i dyscyplinuje tożsamość uczniów. Część pierwszą zamyka artykuł Włodzimierza Olszewskiego. Autor, opierając się na wynikach badań własnych, przedstawia diagnozę dotyczącą udziału (neo)mediów – mediów cyfrowych (interaktywnych) w zagospodarowaniu czasu wolnego i pozyskiwaniu informacji (wiedzy) oraz wpływ tych mediów na rozwój osobowy generacji 50+.

Drugą część *Codziennosc w edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej* rozpoczyna artykuł Ewy Kochanowskiej. Autorka na podstawie jakościowej analizy

materiału badawczego poszukuje odpowiedzi na pytanie o stosunek nauczycieli wczesnej edukacji do wiedzy osobistej dziecka w codziennej praktyce szkolnej. Interpretacja sytuacji edukacyjnych pozwoliła autorce na skonstruowanie modelu postaw pedagogów. Badaczkę interesuje także, czy i jakie działania nauczyciela ukierunkowane na wiedzę osobistą wychowanków stanowią „niecodziennosc”, to znaczy występują sporadycznie, okazjonalnie. Z kolei Bernadeta Koszyła prezentuje zabawy muzyczno-ruchowe, stanowiące codzienne wyzwanie edukacyjne w pracy nauczyciela edukacji elementarnej. Podobną wymowę ma artykuł Rafała Majznera podejmujący zagadnienie uczestnictwa dzieci w młodszym wieku szkolnym w kulturze muzycznej. Dociekania autora kończy pesymistyczna konkluzja, że wszyscy badani rodzice deklarują odbiorczy udział swoich dzieci w kulturze muzycznej, natomiast tylko niewielu spośród nich twierdzi, że ich dzieci mają twórczy kontakt z kulturą muzyczną. Wskutek tego dzieci do poszukiwania kultury muzycznej tylko w wymiarze popularnym. Tekst Ewy Musiał wpisuje się w nurt rozważań nad codziennością przestrzeni edukacyjnej szkoły, w której istotne znaczenie ma profesjonalizm zawodowy kadry nauczycielskiej. Analogiczne przemyślenia prowadzi Jolanta Nowak. Przedmiotem swoich badań autorka czyni wybrane obszary przestrzeni edukacyjnej, które tworzą sprzyjające środowisko dla wspierania dziecka w podejmowaniu współpracy oraz zachęcające do edukacyjnego dialogu. Tekst Joanny Kozielskiej opisuje szanse i trudności związane z praktycznym stosowaniem coachingowych metod w codzienności edukacyjnej. Tę część monografii kończy artykuł Róży Kowalskiej. Autorka snuje refleksje nie tylko o działaniu w codzienności (jej praktykowaniu), ale także o jej doznawaniu (przeżywaniu). Podejmuje ona problem jakości życia codziennego w kontekście stosowania idei uważności, rozumianej jako szczególny rodzaj uwagi – świadomej, skierowanej na obecną chwilę i nieosądzającej, oddziałującej między innymi na wzmacnianie kompetencji ważnych z punktu budowania więzi z innymi.

Trzecią część pracy, zatytułowaną *Codziennosc w edukacji akademickiej*, otwiera tekst Żanetty Kaczmarek. Kluczowymi pojęciami dla podjętych w nim rozważań są: kultura, funkcje szkoły wyższej, kształcenie osobowości w kontekście rozwoju mechanizmów samoregulacyjnych osób dorosłych oraz ceremoniał i kultura akademicka. Problematykę codzienności (w) edukacji akademickiej w swoim artykule nakreśla także Anna Sladek. Na podstawie wyników badań własnych przedstawia trzy wymiary autokreacji studentów, które odnoszą się do trzech sfer rozwoju: fizycznego, psychicznego oraz społecznego. Kolejna perspektywa spojrzenia autorki na autokreację wiąże się z usytuowaniem tego procesu pomiędzy dwiema ścierającymi się tendencjami: wymagań zewnętrznych związanych z oczekiwaniami płynącymi ze strony różnych środowisk i grup społecznych oraz tendencjami społeczno-kulturowymi z jednej strony a dążeniami wewnętrznymi związanymi z własną wizją siebie, marzeniami, planami,

potrzebami – z drugiej. Podjęte rozważania zamyka optymistyczna konkluzja, iż to zderzenie wymagań ujawnia szereg możliwości wyboru. Sytuacja wyboru zawiera zaś w sobie szansę refleksji i w tym tkwi największy potencjał autokreacji. Tomasz Różański w swoich dociekaniach snuje pesymistyczną wizję kultury czasu wolnego młodzieży studenckiej na tle innych form aktywności. Autor ujawnia, iż współcześni polscy studenci poświęcają swój wolny czas głównie na spotkania towarzyskie oraz te czynności, które realizuje się przede wszystkim w warunkach domowych (korzystanie z komputera, czytanie prasy i książek, słuchanie muzyki, oglądanie telewizji i filmów). Stosunkowo rzadko wybierane są aktywne formy wypoczynku. Rzadko też studenci korzystają z oferty teatru, opery czy nawet kina. W konkluzji autor podkreśla, iż oferty uczestnictwa studentów w kulturze powinny być bardziej powiązane z programem studiów i działalnością wychowawczą uczelni. Emilia Szymczak omawia zagadnienie dostępu kobiet-studentek do tradycyjnie męskich kierunków kształcenia. Autorka ujawnia, że we współczesnej codzienności edukacyjnej można zaobserwować swoistego rodzaju przełom kulturowy w zakresie aspiracji edukacyjnych kobiet, czego potwierdzeniem jest analiza uczestnictwa kobiet na kierunkach inżynierskich w 15 losowo wybranych państwach Europy i świata. Wskazuje ona, że we wszystkich państwach wystąpił relatywnie większy wzrost udziału kobiet w tej dziedzinie kształcenia, co świadczyć może o niewątpliwym sukcesie w przełamywaniu stereotypów na tym obszarze. Danuta Wiśniewska ukazuje jak przebiega kształtowanie kompetencji społecznych przyszłych lekarzy w ramach przedmiotów humanistycznych na przykładzie Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. W konkluzji autorka zauważa, iż w badanej uczelni kształcenie owych umiejętności usytuowane jest w znacznym stopniu na początkowym etapie nauczania, dlatego za istotne uznaje przeprowadzenie dalszych analiz w celu sprawdzenia, w jakim zakresie studenci kierunków medycznych mogą rozwijać właściwe postawy podczas pozostałych przedmiotów oraz praktyk zawodowych, które realizowane są po każdym roku studiów. Lidia Bieliniś i Mateusz Dampc odnoszą się do kategorii sprawiedliwości w (samo)oceniu młodzieży akademickiej. Ujawniona w artykule niejednoznaczność procesu oceniania studentów przedstawiona została z dwóch perspektyw: modelu opierającego się na zasadach obiektywizmu oraz wzorca hołdującemu subiektywizmowi. Jako próbę wyjścia naprzeciw poruszanej problematyce autorzy rozważają kilka możliwych dróg, które mogą obrać nauczyciele akademicy. W pierwszym ujęciu proponują uelastycznienie podejścia do procesu oceniania pozwalające na traktowanie tego działania jako podrzędnego względem procesu kształcenia. W drugim ujęciu, zależnym od zjawisk demograficznych, postulują samoistne rozwiązanie problemu. Trzecim z proponowanych wyjść jest wspieranie uprawomocnienia studentów w procesie oceniania własnego dorobku. Końcowy w tej części tekst autorstwa Agnieszki Kosek ujawnia postawy studentów pedagogiki przedszkolnej

i wczesnoszkolnej wobec innowacyjnej strategii nauczania. Autorka przedmiotem własnych badan uczynila wiedze i stosunek przyszłych nauczycieli do pracy metoda storyline.

Ostatnia czesc ksiazki, *Codziennosc i edukacja wobec niepełnosprawności*, inicjuje tekst Sofii Kamińskiej, która porusza problem codziennosci dzieci ze specyficznym zaburzeniem językowym (SLI) naznaczonej znamionami wykluczenia. Autorka stawia tezę, że codziennosc szkolna ucznia z SLI jest traumatyzującym doświadczeniem. Liczne niepowodzenia szkolne, trudności w relacjach z rówieśnikami oraz swego rodzaju obojętnosc ze strony nauczycieli czynią jego egzystencje bolesną i smutną. Należy zatem szukać drogi wyjścia z tej uciążliwej sytuacji i wdrożyć postępowanie naprawcze. Podobną konkluzję w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością zawiera tekst Marzeny Możdżyńskiej, która omawia problemy, z jakimi codziennie muszą się mierzyć słyszące dzieci niesłyszących rodziców. Zbieżny z powyższymi rozważaniami jest w swej wymowie artykuł Aleksandry Szczesiul poświęcony doświadczeniom edukacyjnym uczniów z niepełnosprawnością ruchową w codziennosci szkolnej. Przestrzeń autorskich analiz została ukierunkowana na odsłanianie jawnych i ukrytych wzorów kultury szkoły. Autorka szczególną uwagę zwraca na zagadnienia dotyczące organizacji pracy szkoły, a także na indywidualne relacje ucznia z nauczycielami, którzy są odpowiedzialni za proces dydaktyczny i którzy swoją pracą bezpośrednio oddziałują na ucznia oraz na jego kierunek rozwoju. Zamykający tom artykuł Iwony Banach poświęcony jest dylematom związanym z funkcjonowaniem społecznym kobiet niepełnosprawnych ruchowo. Ukazuje on ponury obraz pojęcia osoby niepełnosprawnej. Termin ten jest bowiem pozbawiony płci. Kobiety niepełnosprawne są traktowane jak „trzecia płeć”, a ich dyskryminacja wynika z braku wrażliwości na płeć osób niepełnosprawnych. Autorka środowisko szkolne postrzega jako doskonałe miejsce do podejmowania pracy wychowawczej w zakresie propagowania akceptacji i tolerancji wobec odmienności drugiego człowieka.

Prezentowane teksty łączy kategoria codziennosci przedstawiona w refleksjach i analizach wielu autorów z perspektywy aktualnych problemów społeczno-edukacyjnych i kulturowych oraz różnych dyscyplin: filozofii, socjologii, pedagogiki, nauk medycznych. Redaktorki tomu wyrażają nadzieję, że udało się dokonać opisu przestrzeni codziennosci w całej jej różnorodności, a także zainspirować do dalszych analiz, dyskusji, spostrzeżeń i rozwiązań wykraczających diagnozą i opisem poza zarysowane w niniejszym opracowaniu zagadnienia.

*Monika Humeniuk
Iwona Paszenda*